

ҒТАР 16.21.33

Ғылыми мақала

А.Ғ. Төлеутаева*Ш. Уәлиханов атындағы Көкшетау университеті, Көкшетау, Қазақстан*
(E-mail: aiyastudent@mail.ru)**Сапарғали Бегалин мен Христиан Андерсен шығармалары
тілінің көркемдік ерекшелігі**

Аңдатпа. Мақалада көркем әдебиет, оның ішінде балалар әдебиеті негізінде жүргізілген зерттеу нәтижесінде қазақ және шетел балалар жазушыларының шығармалары тілінің көркемдік ерекшеліктері сипатталған. Балаларға арналған шығармалардың тілдік және стильдік айшықтары қазақ балалар жазушысы Сапарғали Бегалин және дат балалар жазушысы Христиан Андерсен шығармалары негізінде нақты мысалдармен талданды. Авторлар өз шығармаларында балаларға арналған әдебиеттің шынайылығын, тәрбиелік мәнін, ұлттық ерекшеліктерін және шығармашылық шеберлігін айқын көрсеткен.

Екі қаламгердің шығармалары балалар әдебиетін дамытудағы баға жетпес мұра болып табылады. Сапарғали Бегалиннің ұлттық сипаттағы тәрбиелік шығармалары мен Ганс Христиан Андерсеннің поэтикалық және философиялық мәнге толы туындылары балаларды адалдыққа, еңбекқорлыққа және адамгершілікке баулиды. Авторлар өз оқырмандарына шығармашылық шеберлік пен көркемдік құралдар арқылы тәрбиелік, танымдық және эстетикалық әсер қалдырудың биік үлгісін көрсетеді. Мақалада осы ерекшеліктерді анықтауға бағытталған әдеби-теориялық және тілдік-стилистикалық талдаулар ұсынылған.

Түйін сөздер: балалар әдебиеті, балаларға арналған шығармалар, балалар жазушысы, тілдік ерекшелік, стиль, көркем шығарма.

DOI: <https://doi.org/10.71078/w8q4wr90>

Түсті: 30.01.2025; Мақұлданды: 20.03.2025; Онлайн қолжетімді: 25.03.2025.

Кіріспе

Балалар әдебиеті – жас ұрпақты тәрбиелеудің маңызды құралы. Ол балалардың ой-өрісін дамытуға, ұлттық және адамгершілік құндылықтарды бойына сіңіруге бағытталған ерекше әдебиет саласы. Әлемдік және ұлттық балалар әдебиеті өкілдерінің шығармалары осы міндетті жоғары деңгейде атқарып келеді. Қазақ әдебиетінде Сапарғали Бегалин балалар әдебиетінің көрнекті өкілі ретінде танылса, әлем әдебиетінде Ганс Христиан Андерсеннің ертегілері ерекше орын алады. Бұл екі автордың шығармалары тәрбиелік мәнімен ғана емес, көркемдік тіл байлығымен де құнды. Мақалада Сапарғали Бегалин мен Ганс Христиан Андерсен шығармаларының тілдік және жазу стиліндегі ерекшеліктері талданады.

Сапарғали Бегалин – қазақ балалар әдебиетінің дамуына зор үлес қосқан көрнекті қаламгер. Жазушы шығармаларының ерекшелігі оның кейіпкерлерінің өміршеңдігі мен шынайылығында жатыр. Балалардың табиғатпен етене байланысы, өмірдің қарапайым сәттерін көркем бейнелеу арқылы жазушы оқырмандардың ішкі жан-дүниесін тәрбиелейді. Мысалы, «Сәтжан» әңгімесінде Сәтжанның ұстамдылығы мен табиғатқа деген құмарлығы арқылы адамгершілік құндылықтар насихатталады. Сонымен қатар, Бегалин табиғат көріністерін сипаттау барысында теңеулер мен көркемдеуіш құралдарды

шебер пайдаланып, қазақ даласының әсем бейнесін ашады. Ұлттық элементтерді қолдануы оның шығармаларына өзіндік реңк береді. Автордың әдеби тәсілдері қатарында ұлттық элементтерді пайдалану, көркем тілдік құралдар қолдану және кейіпкерлердің психологиялық ерекшеліктерін шынайы бейнелеу маңызды орын алады. Сонымен қатар, жазушының фольклорлық элементтерді қолдануы шығармаларының тәрбиелік және танымдық мазмұнын арттыра түседі.

Ганс Христиан Андерсен шығармаларының тілдік ерекшелігі оның сюжеттеріндегі философиялық мазмұн мен поэтикалық бейнелілік арқылы айқындалады. Оның «Су перісі», «Бұршақ дәнін сезген ханшайым» сынды ертегілерінде диалогтар мен метафоралардың көптеп қолданылуы, табиғат пен адам өмірінің арақатынасы, қайғы мен қуаныштың үйлесімді суреттелуі ерекше әсер қалдырады. Жазушының балаларға арналған шығармаларының қарапайымдылығы мен тереңдігі кез келген оқырманның қызығушылығын оятады.

Зерттеудің мақсаты – Сапарғали Бегалин мен Ганс Христиан Андерсен шығармалары тілінің көркемдік ерекшеліктерін анықтап, олардың балалар әдебиетіндегі орнын айқындау.

Зерттеудің міндеттері:

- Сапарғали Бегалин шығармаларындағы тілдік құралдарды талдап, олардың ерекшеліктерін анықтау;
- Ганс Христиан Андерсен ертегілерінің тілдік стилін зерттеп, оның көркемдік ерекшелігін көрсету;
- Балалар әдебиетінде ұлттық және әмбебап құндылықтарды бейнелеудегі тілдік ерекшеліктерді анықтау;
- Зерттеу нәтижелерінің тәрбиелік және мәдени-танымдық маңызын ашып көрсету.

Зерттеу әдістемесі

Зерттеу жұмысы Сапарғали Бегалин мен Ганс Христиан Андерсен шығармалары тілінің көркемдік ерекшеліктерін талдауға бағытталған. Жұмыс барысында Сапарғали Бегалиннің әңгімелері, Ганс Христиан Андерсеннің ертегілері, сондай-ақ Сапарғали Бегалин шығармаларының қазақ балалар әдебиетіндегі орнын анықтау үшін қосымша дереккөз ретінде С. Өскенбаевтың «Қазақ балалар прозасының даму тенденциясы» еңбегі пайдаланылды.

Аталған екі автор шығармаларының тілдік ерекшелігін зерттеу үшін олардың негізгі туындылары таңдап алынды. Зерттеу жұмысын жазу барысында салыстырмалы-типологиялық, авторлардың көркемдік тәсілдерін, тілдік құрылымын және бейнелеу құралдарын сипаттау үшін сипаттамалық әдіс, мәтіндердегі көркемдік құралдарды (метафора, эпитет, теңеу) анықтап, олардың балалар әдебиетіне тән ерекшеліктерін көрсету үшін лингвистикалық талдау, Сапарғали Бегалин шығармаларындағы ұлттық ерекшеліктерді Андерсен ертегілерімен салыстыра отырып, мәдениетаралық ұқсастықтар мен айырмашылықтарды анықтауда интертекстуалдық әдістер пайдаланылды. Бұл әдістер мен материалдар зерттеудің нақты әрі жүйелі жүргізілуіне мүмкіндік беріп, екі автордың шығармаларындағы көркемдік ерекшеліктерді анықтауға көмектесті.

Тақырыптың зерттелу дәрежесі

Сапарғали Бегалин шығармалары қазақ әдебиеттануында бірнеше рет зерттеліп, оның балалар әдебиетіндегі орны мен тілі жайында ғылыми еңбектер жазылды. Алайда оның тілдік ерекшеліктері тереңірек зерттеуді қажет етеді. Ал Ганс Христиан Андерсен ертегілері әлемдік әдебиеттану ғылымында кеңінен қарастырылғанымен, шығармаларының қазақ әдебиетімен ұқсастығы мен тілдік ерекшеліктері туралы салыстырмалы зерттеулер аз жүргізілген. Сондықтан бұл тақырып өзекті әрі жаңа деректерді талап етеді.

Нәтижелер мен талқылаулар

Қаламгер Сапарғали Бегалин әдебиет жанрларының біразына серпе қалам тербеген. Соның ішінде, әсіресе, жазушы есімі қазақ балалар әдебиетімен қатар аталады. Қазіргі қазақ балалар әдебиеті тарихи даму үдерісінен өтіп, нық қалыптасқанымен, оның қалыптасуына зор еңбек сіңірген қаламгерлердің бірегейі – Сапарғали Бегалин. Туындыгер шығармаларын балалардың сүйіп оқуы әрі өз оқырманының жүрегіне жетуі оның шығармашылық шеберлігіне, тілінің көркемдігіне, туындысының мәтіні мен мәнін нақты кімге ұсынып отырғанын түсінуінде деп білеміз. Шындық дүниеде орын алатын алуан оқиғалар мен жағдаяттарды, танымдық-тәрбиелік мәні зор ақпаратты оқырманына логикалық әрі эмотивті, эстетикалық сипатта жеткізе білді. «Қыран кеті», «Цимлян теңізі», «Таңдамалы», «Сырлы қайнар», «Көксегеннің көргендері», «Ермектің алмасы», «Сәтжан», «Жас бұтақ», «Жеткіншектер», «Мектеп түлектері», «Шоқан асулары», «Қыран туралы аңыз», т.б. көптеген туындылары мен жинақтарында берілген шығармалар тізбегі өзінің идеялық, мазмұндық, пішіндік ерекшелігімен қатар тілінің көркемдік айшықтарымен де баса назар аударуға тұрарлық. Мысалы, қаламгердің «Құс қуған бала» әңгімесінің сюжеті қарапайым, негізінен диалогқа құрылғанымен, шығармадағы жазушы тілінің ерекшелігін атап өтпеу мүмкін емес. Ителгіні «...тұғырда отырса, құм қайрақ қызғылт көзі жалын шашып...», (Бегалин, 2024) – деп сипаттауында, қыран бейнесіне тән құстың өткір көзін құм қайраққа теңейді. Мұнда көркемдеуші құрал – теңеудің ұтымды нұсқасы қолданылған.

Сапарғали Бегалин өз шығармаларының көркемдік сипатын сақтау үшін, әрі өзіне ғана тән жазушылық тәсілді көрсету мақсатында өз туындыларының кейіпкерлерінің портреттік суреттерін, мінез-құлық сипатын, іс-әрекеттерін бейнелегенде ұзақ мәтінді баяндау мен суреттеулерге бармай-ақ, өзінің сипаттауындағы көркемдік нақтылығымен, қысқалығымен, оқырманның есінде сақталып қалатын ерекше суреттеу тәсілі арқылы береді. Мысалы қаламгердің «Сәтжан» атты әңгімесіндегі: «...Бірақ Сәтжан Жанаймен бұл жерде сөз таластырған жоқ» немесе «Оның құзар қиясынан бір құстың шарылдаған дауысы естіді, Сәтжан көп тыңдады», «Түз қыраңдарын ұстап баулуға Сәтжан аса құмар болатын» (Бегалин, 2024), – деген тармақтардан бас кейіпкер Сәтжанның мінезі мен ішкі дүниетанымы оқырманға көркем ұсынылған. Жазушы қарапайым ғана баяндау тәсілі негізінде кейіпкер образын ашып берген. Сәтжанның сөз таластырмайтын ұстамдылығы, табиғатқа деген ерекше ынтасы, онымен тілдесе білуі, құс үйрету әдетін көркем сипаттап отыр. Сөзсіз, бұл да қаламгер шығармасы тілінің көркемдік ерекшелігін танытып тұр. Аталған шығармасында туындыгер табиғат құбылыстарының сиқырлы бояуын шығарма тілімен оқырманның көз алдына елестетеді: «Арқан бойы көтерілген шілденің ыстық күні әлден-ақ қыздыра бастады. Өсіп жетілген көк сүйрік шөптердің түн самалынан бойына тартқан салқын шіріні де бозарып кебірсіген тәрізді» (Бегалин, 2024). Сапарғали Бегалин өз шығармасындағы пейзаждық суреттемелерді беруде де қарапайым тілдік қолданысты ұстанғанын байқаймыз. Әсірелеп немесе көркемдеуші құралдардың барлығын тізе бермей, бірнеше тіркес арқылы-ақ қазақ даласындағы сан бояулы табиғат келбетін бейнелеп, шығарма тілінің көркемдік-эстетикалық мәнін арттырып отыр.

Қаламгер шығармалары тілінің көркемдік сипатын арттыратын тағы бір деталь – автордың көркем кеңістігі. Себебі жазушы шығармаларына негіз болған сюжеттер мен оқиғалар қазақтың аязды паң даласында, қақтаған қызыл күн астында, кең жайлауда орын алады. Бұл да жазушы шығармаларының тілдік көркемдік ерекшелігін айқындайды. Қаламгер шығармаларының көркемдік мәні – оның қазақ дәстүріне тән алуан ұлттық элементтер жүйесін қолдануы. Мысалы: ««Ертеде елді қалмақ шауыпты» деп бастайтын, апасы әңгімесін» (Бегалин, 2024). Мұнда қазақ фольклорының элементтерін пайдалану арқылы автор шығарманың әрі мазмұндық, әрі танымдық мәнін де арттырып отырғаны даусыз. Демек, қаламгер шығармалары тілінің көркемдік ерекшелігі тек арнайы

көркемдеу құралдарына ғана бағынышты емес. Жазушы шығарма тілінің көркемдік сипатын түрлі әдеби тәсілдер негізінде өз оқырманына танытып отыр. Сапарғали Бегалиннің шығармаларының көркемдік мәнінің үстем болуы – адамгершілік, парасаттылық, еңбекқорлық жолындағы кейіпкерлерінің жиілігімен де анықталады. «Сапарғали Бегалин балалар бейнесін көркемдік талаптарды ескере отырып, өмір шындығына сай етіп жасайды» (Өскенбаев, 1970). Ол өз оқырманын адалдыққа, әділдікке тәрбиелейді.

Қаламгер шығармалары тілінің көркемдік ерекшелігін оның поэмаларынан анық аңғарамыз. Мәселен, «Ұр, тоқпақ» поэмасындағы:

Ертеде, ерте, ерте күнде,
Ешкі жүні бөрте күнде,
Жер жаялықтай,
Аспан тебінгідей екен.
Онда өзеннің басы
Арық сияқты жіңішке екен.
Алтайдың тасы –

Қиыршық ұсақ күмісті екен» (Бегалин, 1962), – деген жолдарында поэманың ертегі үлгісіндегі «ерте, ерте, ерте күнде» деп басталуы, шығарма тілінің көркемдігін арттырып тұрған «тебінгідей», «арық сияқты» теңеулері, тасты «ұсақ күмісті екен» деп суреттеуі, әсіресе, жас оқырман үшін көркемдік мәні үстем. Қаламгердің кез келген туындысы өзінің тілдік сипаты тұрғысынан, тақырыптық әрі идеялық мәні тұрғысынан да биік тұратыны да сондықтан.

Балаларға арналған шығармалардың, әсіресе, ертегі жанрының әлем әдебиетінде шарықтап дамуы, әрине, Христиан Андерсен атымен байланысты. Қаламгердің «Су перісі», «Кішкентай үйрек балапан», «Қар ханшайымы» және «Жаңа жылдық шырша», т.б. ертегілерін дүниежүзі халықтары мол ықыласпен оқитыны анық. Жазушы үшін ертегі шындықты сипаттайтын өмір мәні іспетті болды. Оның ертегілерінде өзге балаларға арналған шығармаларда байқала бермейтін суретті көркемдік сипат бар. Христиан Андерсен шығармалары тілінің көркемдік сипаты оның барлық әдетті, көзге үйреншікті жағдайлардан поэтикалық элементтерді таба білу қасиетімен ұштасты. Туындыгер шығармалары тілінің көркемдігі оның ертегілерінде диалогтардың жиі ұшырасуымен де анықталады. Андерсен өз шығармаларында халық дүниетанымын, оның арман-мұратын, үмітін өз кейіпкерлері арқылы, сюжеттерде көрініс табатын еңбекқор адам, адалдық қасиетін дәріптеу амалдарымен көркем жеткізіп отырады. Шығарма тілінің көркемдік ерекшелігі әуелі осы айшықтар негізінде пайда болатынын білеміз.

«Су перісі» ертегісінде қаламгер шығармасы тілінің көркемдік мәні кейіпкерлер арасындағы әңгімелер арқылы, олардың көңіл-күй спектрлерін суреттеуі арқылы, мысалы, мейірім мен таңдану, аяушылық, қызғаныш, жанашырлық, махаббатты түрлі оқиғалар легінде ұсыну арқылы ерекшеленеді. Автор ертегілерінде теңіз, тау, мұз, т.б. табиғат белгілерінің көбінесе адамдар өмірімен тығыз байланыстырыла отырып көркем сипатталуы, сондай-ақ шынайы өмірде орын алатын қайғы мен қуаныштың, өмір мен өлімнің арақатынасын бейнелеудің молынан кездесетіні байқалды. Мысалы, «Мені өлімнен құтқарып қалған қызды тапсам, өзіме жар етемін деп серт еткенім есінде ме? Сен мен үшін қымбатсың» (Андерсен,) – деген тармақ әуелі қарапайым диалог сипатында көрінгенімен, мұнда автордың адамзат арманындағы өлімді жеңу идеясы берілген. Сондай-ақ «Бұрынғы өткен заманда ұшы-қиыры жоқ көк теңіздің тұңғиық тереңін су перілері мекен етіпті» (Андерсен, – деген жолдарда мифтік образды қолдану арқылы шығарманың мәнін ашады. Бұл шығарманың поэтикалық реңкін арттырады.

Қаламгер шығармалары тілінің көркемдік ерекшелігі, туындының түпнұсқа тілінде анық байқалады. Андерсеннің «Бұршақ дәнін сезген ханшайым» атты ертегісінде

қолданылған түрлі метафоралар мен салыстырулар, теңеулерді анықтау жұмысы бұл тұжырымды дәлелдей түседі. «He is such a respectable and dignified tree, but is old and crippled, with grass and brambles growing out of a cleft in his middle», яғни «Ол сондай құрметті және қадірлі ағаш, бірақ кәрі және мүтедек, ортасындағы жырықтан шөп пен каражидек өсіп шыққан» деген жолдардағы метафоралық тізбек, қарапайым эпитеттер оқырманға ағаштың шын мәнінде реңі қандай болғанын көрсетіп тұр. Сондай-ақ мұндай салыстыруды және метафораларды «He bends forward, with his branches hanging down to the ground as if they were long green hair» (Андерсен, 1962) тармағынан да анық байқаймыз. Мұндай нақты әрі тура сипаттау оқырманға шығармадағы орын алған оқиғаларды, портреттерді, заттардың бейнесін нақты автордың суреттеуі негізінде елестетуіне мүмкіндік береді.

Сонымен қатар қаламгер ертегілері тілінің көркемдік ерекшелігіне автордың әңгімелеуші ретіндегі өзіне тән характерлік ұстанымы, көзқарасы да тікелей әсер етеді. Христиан Андерсен ертегілерінің балалармен қатар үлкендердің де сұранысына ие болуы – шығарманың әрі балаларға арналған сюжеттік желісі, әрі үлкендердің танымына сай терең мазмұнды мәні жазушының шығармашылық шеберлігімен берілген. Бұл шығарма тілінің көркемдігі оның философиялық мәнімен, астарлы мәтіндік ойды артуымен ерекшеленеді. Ертегілер мазмұнының шынайылығы қаламгердің жазу стилі мен тілін, мәнерін қалыптастырды. Қаламгердің қай ертегісін алсаң да, ондағы түпкі мотивтің мәні, автордың кейіпкерлерді сөйлету интонациясы, оқырманға тікелей сауал тастау, синтаксистік қалыптардың өзгергіштігі, сөздің әуезділігі, авторлық көрегендік пен образдардың жарқын болуы, шығарма детальдарының нақтылығы – Андерсеннің шығармаларының тілін, оның көркемдік сипатын нақтылап берді. Ал шығармалардағы дыбыстық сипатта берілген элементтер жазушының тілдік қолданыстарының негізінде туындыға характер үстейді.

Андерсеннің шығармалары тілінің тағы бір көркемдік ерекшелігі – оқиғаны баяндаудағы ертегі жанрына тән айшықтардың үздіксіз көрініс табуы. Оған жазушының оқырманына сюжетті әңгімелеуінен бөлек, әр заттың немесе жануардың, элементтің, кейіпкерлердің іс-қимылын, дыбысталу бейнесін ашық ұсынуында. Андерсеннің ертегілеріндегі нақты әлем шын мәнінде, яғни түрлі-түсті, көлемді, дыбысты және, ең бастысы, қозғалыста көрінеді.

Зерттеу барысында екі автор шығармаларындағы мынадай ұқсастықтар мен айырмашылықтары көрінді:

Ұқсастықтары:

- Екі автор да балалар әдебиетінің өкілдері ретінде жеңіл әрі түсінікті эмоционалды-экспрессивті сөздерді пайдаланады.
- Синтаксистік құрылымда қарапайым сөйлемдер басым. Бұл мәтінді балалардың оңай қабылдауына мүмкіндік береді.
- Көркемдік құралдардың (теңеу, метафора, эпитет) кең қолданылуы екі автордың да тілінің бейнелілігін арттырады.

Айырмашылықтары:

- Сапарғали Бегалиннің шығармаларында қазақ тіліне тән бейнелі сөздер мен идиомалар жиі кездессе, Андерсен шығармаларында еуропалық мәдениеттің элементтері байқалады.
- Андерсеннің шығармалары эмоцияға басымдық беріп, оқырманды қиялға жетелесе, Бегалин туындылары өмірдің шынайылығын суреттеуге жақын.

Тілдік құралдардың пайдаланылуы балалар әдебиетінің негізгі ерекшелігін айқындайды. Сапарғали Бегалиннің шығармаларында ұлттық құндылықтар мен қазақи дүниетанымды жеткізуге бағытталған тілдік бірліктер кездессе, Ганс Христиан Андерсен шығармаларында жалпыадамзаттық құндылықтарды бейнелеуге арналған әмбебап

тілдік құралдар басым.

Сапарғали Бегалин мен Ганс Христиан Андерсен шығармалары балалар әдебиетінде ерекше орын алады. Бегалин ұлттық болмысты бейнелеуге бағытталса, Андерсен шығармалары қиялға жетелей отырып, эмоционалды әсер беруге бағытталған. Бұл екі автордың тілдік ерекшеліктерін зерттеу қазақ әдебиетіне балаларға арналған стильді байытуда, сондай-ақ әлемдік әдеби тәжірибені енгізуде маңызды екенін көрсетеді.

Қорытынды

Сапарғали Бегалин мен Ганс Христиан Андерсен шығармаларының тілдік ерекшеліктерін зерттеу барысында балалар әдебиетінің ұлттық және әмбебап сипаттары жан-жақты қарастырылды. Зерттеу мақсаты екі автордың шығармаларындағы тілдік ерекшеліктерді анықтап, олардың балаларға арналған әдебиеттегі рөлін айқындау болды. Бұл мақсатқа жету үшін салыстырмалы-типологиялық, лингвистикалық талдау және интертекстуалдық әдістер қолданылды. Зерттеу нәтижесінде Бегалиннің шығармаларында қазақтың ұлттық мәдениеті мен тіліне тән ерекшеліктердің көрініс тапқаны анықталды. Оның туындыларындағы тілдік құралдар оқырманға қазақ халқының тұрмыс-тіршілігі мен құндылықтарын жеткізудің тиімді жолы ретінде қолданылған. Андерсеннің ертегілері болса, әмбебап тақырыптар мен эмоционалды-экспрессивті стиль арқылы оқырманды қиял әлеміне жетелеп, жалпыадамзаттық құндылықтарды насихаттайтыны байқалды. Екі автордың шығармалары балалар әдебиетінде тәрбиелік мәні бар шығармаларды жазудың үздік үлгілерін көрсетеді. Зерттеу барысында анықталған тілдік ерекшеліктер мен көркемдік тәсілдер қазіргі әдебиеттің дамуы мен балаларға арналған туындыларды жазу тәжірибесінде маңызды рөл атқарады. Сонымен қатар, бұл зерттеу нәтижелері балалар әдебиетін халықаралық деңгейде насихаттау мен заманауи білім беру үдерісінде қолдануға мүмкіндік береді.

Зерттеудің келешекте ұлттық әдеби мұра мен әлемдік әдебиет арасындағы байланыстарды тереңірек зерттеуге, балалар әдебиетін жаңа қырынан дамытуға ықпал ететіні анық. Бұл зерттеудің нәтижелері балалар әдебиетінде ұлттық және жаһандық құндылықтарды біріктіре отырып, болашақ жазушылар мен зерттеушілер үшін үлгі бола алады.

Қазақ қаламгері Сапарғали Бегалин мен дат жазушысы Христиан Андерсеннің шығармалары тілінің көркемдік ерекшеліктері ұлттық және туындыгерлерге тән шығармашылық талғам мен тәжірибе негізінде көрініс тапқан. Қос қаламгерге тән ортақ дүние – шығармаларының балалар әдебиетінің дамуына қосқан шексіз үлесі десек артық емес.

Әдебиеттер тізімі

Андерсен, Х.-К. (1969). Сказки и истории (Т. 1). Ленинград: Художественная литература.

Андерсен, Х.-К. (n.d.). Су перісі ертегісі. Ertegi.kz. <https://ertegiler.kz/story/superisi>

Бегалин, С. (1962). Өлеңдер мен поэмалар. Алматы: Қазақ мемлекет көркем әдебиет баспасы.

Бегалин, С. (n.d.). Құс қуған бала. Bilim-All. <https://bilim-all.kz/article/9904-Qus-qugan-bala>

Бегалин, С. (n.d.). Сәтжан. Bilim-All. <https://bilim-all.kz/article/18018>

Өскенбаев, С. (1970). Қазақ балалар прозасының даму тенденциясы (Филология ғылымдарының кандидаты дәрежесін алу үшін дайындалған диссертациялық жұмыс).

References

- Andersen, H. C. (1969). Skazki i istorii [Fairy Tales and Stories] (Vol. 1). Leningrad: Khudozhestvennaya literatura. [In Russian]
- Andersen, H. C. (n.d.). Su perisi ertegisi [The Little Mermaid Fairy Tale]. Ertegiler.kz. <https://ertegiler.kz/story/su-perisi> [In Kazakh]
- Begalin, S. (1962). Öleñder men poemalar [Poems and Epics]. Almaty: Qazaq Memleket Korkem Ädebiet Baspasy. [In Kazakh]
- Begalin, S. (n.d.). Qus quğan bala [The Boy Who Chased Birds]. Bilim-All. <https://bilim-all.kz/article/9904-Qus-qugan-bala> [In Kazakh]
- Begalin, S. (n.d.). Sätjan [Satzhan]. Bilim-All. <https://bilim-all.kz/article/18018> [In Kazakh]
- Öskenbaev, S. (1970). Qazaq balalar prozasynyñ damu tendenciyası [Development Trends of Kazakh Children's Prose] (Doctoral dissertation). Almaty. [In Kazakh]

A.G. Toleutaeva

*Sh. Ualikhanov Kokshetau University, Kokshetau, Kazakhstan
(E-mail: aiyastudent@mail.ru)*

The Artistic Specificity of the Language of the Works of Sapargali Begalin and Christian Andersen

Abstract. The article examines the artistic features of the language of the works of Kazakh and foreign children's writers as a result of research conducted on the material of fiction, including children's literature. Using specific examples, the linguistic and stylistic features of works for children are analyzed using the example of the works of the Kazakh children's writer Sapargali Begalin and the Danish children's writer Christian Andersen. In their works, the authors have clearly demonstrated the authenticity, educational value, national identity and creative skills of children's literature. Sapargali Begalin is an outstanding writer who has made a great contribution to the development of Kazakh children's literature. The uniqueness of the writer's works lies in the vitality and realism of his characters. Through the artistic depiction of children's close connection with nature and simple moments of life, the writer develops the inner world of readers. For example, in the story «Satzhan», moral values are promoted through Satzhan's restraint and her passion for nature.

In addition, Begalin skillfully uses metaphors and figurative techniques when describing natural scenes, revealing a beautiful image of the Kazakh steppe. The use of national elements gives his works a unique tone. Among the author's literary techniques, an important place is occupied by the use of national elements, the use of artistic linguistic means, and a realistic depiction of the psychological characteristics of characters. In addition, the writer's use of folklore elements enhances the educational and cognitive content of his works. The linguistic specificity of Hans Christian Andersen's works is determined by the philosophical content and poetic imagery of his subjects. His fairy tales, such as «The Little Mermaid» and «The Princess and the Pea» are particularly impressive for their extensive use of dialogues and metaphors, the interconnectedness of nature and human life, as well as the harmonious depiction of sadness and joy. The simplicity and depth of the writer's works for children will arouse the interest of any reader. The works of both writers represent an invaluable legacy in the development of children's literature. The popular educational works of Sapargali Begalin,

the poetic and philosophical works of Hans Christian Andersen educate children to be honest, hardworking and moral. The authors demonstrate a high level of educational, cognitive and aesthetic impact on their readers through creative skills and artistic means. The article presents a literary, theoretical and linguistic analysis aimed at identifying these features.

Keywords: children's literature, works for children, children's writer, language specificity, style, piece of art.

А.Г. Толеутаева

*Кокшетауский университет им. Ш. Уалиханова, Кокшетау, Казахстан
(E-mail: aiyastudent@mail.ru)*

Художественная специфика языка произведений Сапарғали Бегалина и Христиана Андерсена

Аннотация. В статье рассматриваются художественные особенности языка произведений казахских и зарубежных детских писателей в результате исследований, проведенных на материале художественной литературы, в том числе детской. На конкретных примерах проанализированы языковые и стилистические особенности произведений для детей на примере произведений казахского детского писателя Сапарғали Бегалина и датского детского писателя Христиана Андерсена. В своих произведениях авторы наглядно продемонстрировали подлинность, воспитательную ценность, национальную самобытность и творческое мастерство детской литературы.

Сапарғали Бегалин – выдающийся писатель, внесший большой вклад в развитие казахской детской литературы. Уникальность произведений писателя заключается в жизненности и реалистичности его персонажей. Через художественное изображение тесной связи детей с природой и простыми моментами жизни писатель развивает внутренний мир читателей. Например, в рассказе «Сатжан» нравственные ценности пропагандируются через сдержанность Сатжана и ее страсть к природе. Кроме того, Бегалин искусно использует метафоры и образные приемы при описании природных сцен, раскрывая прекрасный образ казахской степи. Использование национальных элементов придает его работам неповторимый тон. Среди литературных приемов автора важное место занимают использование национальных элементов, использование художественных языковых средств, реалистичное изображение психологических особенностей персонажей. Кроме того, использование писателем элементов фольклора усиливает образовательное и познавательное содержание его произведений.

Языковая специфика произведений Ханса Христиана Андерсена определяется философским содержанием и поэтической образностью его сюжетов. Его сказки, такие как «Русалочка» и «Принцесса на горошине», особенно впечатляют обширным использованием диалогов и метафор, взаимосвязью природы и человеческой жизни, а также гармоничным изображением печали и радости. Простота и глубина произведений писателя для детей вызовут интерес у любого читателя.

Произведения обоих писателей представляют собой бесценное наследие в развитии детской литературы. Народно-просветительские произведения Сапарғали Бегалина, поэтические и философские произведения Ханса Христиана Андерсена воспитывают у детей честность, трудолюбие и нравственность. Авторы демонстрируют высокий уровень оказания образовательного, познавательного и эстетического воздействия на своих читателей посредством творческого мастерства и художественных средств. В статье представлен литературно-теоретический и лингвистический анализ, направленный на выявление этих особенностей.

Ключевые слова: детская литература, произведения для детей, детский писатель, языковое своеобразие, стиль, литературное произведение.

Автор туралы мәлімет:

Төлеутаева А.Ғ. – магистрант, Ш.Уәлиханов атындағы Көкшетау университеті, Көкшетау, Қазақстан.

Information about authors:

Toleutaeva A.G. – Master’s student, Sh. Ualikhanov Kokshetau University, Kokshetau, Kazakhstan.

Сведения об авторах:

Төлеутаева А.Ғ. – магистрант, Кокшетауский университет им. Ш. Уалиханова, Кокшетау, Казахстан.